

Obup ni bolezen človeka, ampak družbe

Katarina Morano in Žiga Divjak sta iz poezije Srečka Kosovela ustvarila predstavo

Lara Paukovič

»Vsi bodo dosegli svoj cilj / le jaz ga ne bom dosegel ... / Ognja prepoln, poln sil, / neizrabljen k pokoju bom legel.« Kako pretresljivo je brati ali poslušati vizionarske verzne nekoga, ki je v resnici neizrabljen legel k pokoju – pri rosnih dvaindvajsetih, kmalu po tem, ko se je hudo prehladil med nočnim čakanjem na vlak. Tragičen scenarij, vreden kakšnega romana ali filma. Srečko Kosovel (1904–1926) svoje smrti ni napovedal le v pesmi *Predsmrtnica*, iz katere so uvodni verzni, ampak še v marsikateri drugi. Včasih si je je želel in jo je težko pričakoval, spet drugič se je je bal; najbolj znana med temi pesmimi je bržkone *Slutnja*. Morda je prav zato, ker je slutil, da se bo poslovil tako kmalu, ustvarjal v ekstatičnem zanosu – v le nekajletnem ustvarjalnem obdobju je napisal okoli tisoč pesmi, k temu moramo prišteti še številna pisma in publicistična besedila. Bil je tudi urednik mesečnika *Mladina*, predhodnika današnje *Mladine*.

»Na trenutke se zdi, kot da je Kosovel vedel, da ima zelo malo časa na tem svetu, in se mu je zato tako mudilo, da v teh nekaj letih ustvari obsežen opus, vreden celotnega življenja,« pravita Katarina Morano in Žiga Divjak, snovalca predstave *Kons: Novi dobi* v Prešernovem gledališču Kranj, ki v celoti temelji na Kosovelovi poeziji – podobno kot sta pred dvema letoma za oder priredila besedila Ivana Cankarja, še enega velikega vizionarja in pronicljivega uma, čigar aktualnost nikoli ne pojenja.

»Nekateri ljudje nosijo v sebi svetilko, nekaj, kar gori v njih – včasih ta ogenj zažari preveč silno in telo tega ne prenese, vseeno pa obstijejo svet,« nadaljujeta ustvarjalca. »Ali kot pravi sam: bodi svetilka, če ti je težko biti človek.«

»Bodi svetilka, če ti je težko biti človek« iz Kosovelove pesmi *Svetilka ob cesti* je ena izmed parol, ki jo igralci na odru skandirajo večkrat – tudi napravljeni so kot obcestne svetilke, za katere Kosovel zapiše, da svetijo »tisoč veselim v obraz«, a prav tako »samotnemu, blodečemu«. Zaradi preproste mizanscene – igralci-svetilke stojijo v ravni vrsti pred platnom, na katerem se predvajajo nočne podobe zimskega Krasa – Kosovelove besede po dvorani zadonijo še mogočnejše, zarežejo globoko v srce in dušo. Pri tem je treba pohvaliti izbor avtorjev predstave, ki sta iz skoraj nepregledne Kosovelove pesniške zapuščine izbrala najiskrnejše biserne in jih skolažirala v novo celoto. »Ob Kosovelovem opusu se človek počuti majhnega. Kar nekaj časa sva potrebovala, da sva prebrodila ta občutek in zbrala pogum, da stopiva v dialog z njim,« priznavata. »Poleg tega je poezija v gledališču hitro problematična, saj je bolj namenjena intimnemu branju kot pa uprizorjanju. Vodila naju je želja narediti ugledališčno pesnitev, ritual, ki ima malo drugačno vsebino – nekakšno Kosovelovo mašo, ki naj nam ne bo v užitek, ampak v uteho.« Takšno, kot bi po Kosovelovih merilih morala biti umetnost.

Poleg intimnih pesmi (na primer *Bori*, *Balada*) uprizoritev prežemajo Kosovelove

ekspresionistične pesmi in misli, ki pokajo od revolucionarnega zanosa. Na eni strani propad Evrope: zlati stolpi zahodne Evrope gorijo v plamenih, do smrti izmučeni evropski človek pa divja z električno brzino v razvoj z eno samo željo: umreti. Ljudje, četudi se družijo, pohajajo po gledališčih, kavarnah, v tem ne vidijo več smisla; trudni so, trudni od človečanstva. Toda na drugi strani se odpira nova doba, ko se bodo sužnji uprli, ko bo vsak delavec človek in vsak človek delavec. Ko se bomo začeli zavedati, da obup ni bolezen človeka, ampak družbe. Srhljivo je, kako zelo se Kosovelove besede o propadu Evrope in naveličnosti evropskega človeka prilgajo današnjemu času, četudi so stare sto let – le da je pesnik pričrčan, da bo, če bo človek odprl srce, spremenil prioritete, postavil v ospredje skrb za sočloveka, nova doba nepreklicno prišla. Danes, na vrhuncu individualističnega kapitalizma, ki posameznika uči, da je za lastne tegobe in obup odgovoren sam, si rešitev, o kateri je govoril Kosovel, težko zamislimo.

»Dokler so strukturni problemi predstavljeni kot osebni problemi, je res težko razmišljati o družbeni spremembi. To je največja ideološka zmaga neoliberalizma, ki pa ima grozljive posledice za naše življenje, za mentalno zdravje in seveda za okolje,« pravita avtorja. »Dokler je to, da si nekdo ne more privoščiti najemnine, njegov osebni problem, nekaj, česar se sramuje, namesto da bi ga razjezilo, ohranjamo status quo. Zanimivo je, kako si odgovornost in krivdo za stanje sveta zlahka razdelimo: vsi smo krivi, nič se ne da spremeniti, ker vsi poganjamo ta sistem – medtem pa profit ostaja v rokah vse manjšega odstotka ljudi. Tega si ne delimo. Toda okoljska kriza besno kriči, naj v središču družbe končno postavimo tisto, kar je dobro za biosfero. To ni več vprašanje grajenja utopije, temveč vprašanje preživetja.« ×

Igralci, odeti kot obcestne svetilke, velikokrat ponovijo verz »Bodi svetilka, če ti je težko biti človek«. / Foto: Nada Žgank

Gledališka predstava:

Kons: Novi dobi

Za oder priredila: Katarina Morano in Žiga Divjak

Kje: Prešernovo gledališče Kranj, Kranj

Ponovitve: 16., 17. in 18. junija 2021